

Cseh János

Egy kelta lakóház a Közép-Tisza-vidékről

/Tiszafüred-Tiszaszőlős - Adalék az alföldi késő-vaskori farmok ismeretéhez/

“A bessosok meg, akik a Haimos hegység nagy részét lakják, s akiket még maguk a rablók is rablóknak neveznek, kunyhókban maghúzódvá nyomorúságosan élnek; ...”

/Strabón: Geografika. Hetedik könyv. V. 12. C 318/

Bevezetés

A Kárpát-medence keleti térségéből, gondolva itt elsősorban az Alföld szívére, nem áll rendelkezésünkre túlon túl sok, a prehisztória /protohisztória alkonyáról való, késő-vaskori település, közelebről ház. Ám ez nemcsak a hazai, hanem a területet érintő /cseh-/szlovákiai, szovjetunióbeli, romániai és jugoszláviai arheológiára is vonatkozik, habár kisebb mértékben. Különösen akkor szembeszökő az elmaradás, ha példának okáért a morvaországi és a csehországi kutatásokkal-publikációkkal tesszük összevetést.

Tallózásszerűen előbb a Nagy Magyar Alföld peremterületét vesszük szemügyre, s említünk meg néhány, az i.e. III. századtól az i.sz. I. századig terjedő időszakra helyezhető lelőhelyet. A Felvidék keleti részén, a Bodrog mentén, a Sátoraljaújhely térségében fekvő Zemplént /Zemplin/ idézzük, egy oppidumot - erődített települést - és környékét, ahol két ponton ástak ki földbe mélyített házakat. Hasonló települési körzet /ún. Siedlungskammer/ található egy gorodiscse - úgyszintén földvár - körül Kiskupánynál /Malaja Kopanja/, az Ukrán-Kárpátok lábánál, ahol a nagy Tiszakanyarulat van, Nagyszőlős /Vinogradov/ vidékén - a sáncon belül többek között kunyhóalapokkal. A szilágysági dombvonulatok előterében, az Ér vidékén, Nagyároly /Carei/ mellett leljük Csomaközt /Ciumesti/ és Berét /Berea/, ahol - talán még székita s kelta földházakat tártak föl, nyílt telepen /open settlement/. Délebbre, Arad környékén, a Marosnál a pécskai /Pecica/ földvárból - a romániai régészeti irodalomban dava típusú megerősített helyként szerepel -, valamint /Maros/Csicserről tudunk La Tene házyomokról; az utóbbi lelőhely “eine Hüttensiedlung dakisch-keltischen Charakter”. Ha végigtekintünk az Alföld déli részén, a szkordiszkusok lakta területeken, megint csak az előzőekhez hasonló késői oppidumokat - closed settlement - említhetünk, honnan gödörlakások ismertek. Az egyik Zsidovár /Zidovar/ a Karas folyónál, Versec /Vrsac/ térségében - ez a Delibláti-homokpuszta -, a másik Ószalánkemén /Stari Slankamen/ a Duna és a Tisza egybeszakadásával szemközt, s a harmadik Gomolava, ugyancsak a Szerémségben, nem messze Száva-szentdemetertől /Sremska Mitrovica/, a Száva partján.

Az Alföld központi területeire visszatérve sem törekedhetünk teljességre. A Tisza közelebbi-távolabbi mellékén a Hármaskörös torkolatával szemben Csongrád, a névadó folyó alsó szakaszánál Tápiószéle s Tiszafüred az a néhány

lelőhely, ahonnan kelta házalaprajzokat publikáltak, és telepanyagot is részben. Cikkindító mottóinkban, Strabón szöveg helyében szereplő egyszerű trák kunyhókkal - amennyiben azok gödörházak voltak - összevethető kelta építményekkel gazdagodott a Közép-Tisza-vidék a szolnok-zagyvaparti feltárásokkal. A Kiskunság területéről is vannak adatok talajszint alá süllyesztett aljú hajlékokról az időszámításunk kezdete előtti évszázadokból.

Dolgozatunkban, amely 1989 szeptember-novemberében készült, az alföldi La Tene kor házainak, az antik világ frásaiból is kitűnő vicus-ainak /aedificia privata-inak, lényegileg tanyáinak/ tanyacsoportjainak, farmjainak /Gehöft/ ismeretéhez nyújtunk adalékokat egy fölthetően ilyennek részét alkotó Tiszafüred környéki telepobjektum bemutatásával.

A ház föltárása

Az a kunyhó /Hütte, Grubenhau, /semi-/subterranean building, sunken hut, stb./, melyet jelen alkalommal közlünk, 1987 szeptemberének végén került elő a Damjanich Múzeum leletmentő ásatása során, illetve a szerző saját munkája révén, Tiszaszőlőstől - ma Tiszafüred-Tiszaszőlős - délre, úgy 1 km-re, az Aszópart /Nagy-Aszaló/ északi részén /1. kép/. A földmunkákhoz kapcsolódó augusztus-szeptemberi ásatás - melyet Tárnoki Judit végzett - La Tene leletanyaga az előzetes, s így semmiképpen sem végleges értékelés alapján négy lakóépítmény maradványát foglalja magában. Megfigyelt, ám időhiány miatt ki nem ástott objektumokra is utalnunk kell. Mindezek a telepjelenségek egy viszonylag nagyobb sávon elszórtan helyezkedtek el. Az általunk föltárt objektumszámot nem kapott.

A lakóépület nyoma a szkrépertől meghúzott partrészen már a humusz alsó rétegében mutatkozott világos szürke, laza hamus fölttal, némi kerámiával, kevés állatcsonttal. Ebből és az elszíneződés hosszánégyszög/téglalap formájából sejtendő volt, hogy itt egy késő-vaskori építményről lehet/van szó. Közbevetve jegezzük meg, hogy nemrégiben - 1989 októberében - hasonlóképpen sikerült lokalizálni adekvát korú épületmaradványokat Kunszentmárton környékén az MRT-terepbejárások során - tudniillik a leletek és a föltok nagysága-formájatájolása-jellege alapján. A tiszaszőlősi ház pontos kontúrja egy ásonyom /úgy 20-25 cm/, a maradék humusz-szubhumusz eltávolítása után rajzolódott ki az agyagos-homokos sárga szűzföldben. A gödör körül 30-40 cm szélességben figyeltük meg a környezetet, a keleti oldalon - a szorító idő miatt - azonban nem volt lehetőségünk ilyen padkát, kvázi "biztonsági sávot" kialakítani. A kunyhó-alap négyyszögén kívül nem észleltünk semmiféle jelenséget /például külső oszlophelyet/. Ezt a tényt azért szükséges hangsúlyozni, mivelhogy éppenséggel a La Tene világban fordult elő gyakrabban, így a Dunántúlon és Csehországban, de másutt is, hogy az ágakat kívül helyezték el. Eddigi ismereteink szerint ez a megoldás nem jellemző, illetve nem mutatható ki a Nagy Magyar Alföldön. A beásás mesterséges-természetes töltelékanyaga porhanyósabb, helyenként igen hamus, máshol tömörebb kevert föld volt, melyben a leleteket viszonylag egyenletes szóródásban találtuk.

A házba, annak déli oldalán, közelebb a keleti sarokhoz, a római korban egy sírt ástak be /szuperpozíció/. A dél-északi tájolású szarmata női temetkezés csontváza szinte teljesen elenyészett. A leletek tükrök, gyöngyök és edények voltak. A

sírnak csupán a kelta hajlék területére eső részét tártuk föl - alja annak padlójával egyezett. /A házrajzon nem jelöltük, de a fotón az oldalfal elszíneződése mutatja a temetkezés helyét./

A telepítmény leírása és rekonstrukciója

A gödör téglalap alakú volt, sarkai ívelődtek, az északnyugati markánsabban, mint a másik három. Nagyságára - a nyugat-keleti és az észak-déli tengelyben mérve - 495x285 cm-t rögzítettünk, területe ennek megfelelően 13,5-14 m², a padló szintjében természetesen valamivel kevesebb, úgy 13-13,5 m². Elhelyezkedése a hossz tengelyt és az északi irányt alapul véve nyugat-keleti, 20 fok eltéréssel délnyugat és északkelet felé. Az oldalfalak egyenesen húzódtak, függőlegesek voltak, illetve néhány helyen valamelyest rézsűsek /a házrajzból ez nem tűnik ki/. A gödör mélységét az altalaj jelentkezési szintjétől a nyugati falnál 55 cm-nek, a keleti falnál pedig 50 cm-nek mértük. A padló vízszintes, egyenes, néhol kissé "hullámos", kemény, letaposott volt; fölötte tömörebb réteget észleltünk. Az északi oldal középső részén - körülbelül 80 cm hosszán s 35 cm szélességben - a járószint emelkedett, ahogyan pregnánsabban az északkeleti és délkeleti saroknál is 30 cm és 35 cm mélységnyire, az ásatási rajzon látható kiterjedésben. A ház alján csupán egyetlen beásást, egy oszlophelyet bontottunk ki, amely a mértani középponttól délnyugatra, a nyugati földfaltól 190 cm-re, a délitől pedig 110 cm-re helyezkedett el. Elég szabályos, talán kissé szögletesedő ovális formájú, 35x40 cm nagyságú, összetartó falú, egyenes aljú volt, s a padlótól számítva 25 cm /az altalaj jelentkezési szintjétől 75 cm/ mély /2-3. kép/.

A Tiszaszőlősen feltárt kelta lakóház hajdánvolt szerkezetét /főlépítését többféleképpen képzelhetjük magunk elé; rajzos összeállításunk a két leginkább valószínűt szemlélteti. Az egyik /A változat/ háromoszlopos-szelemenés, asszimmetrikus-nyeregvetős váz, melynél számoltunk külső, általunk meg nem figyelt, az egykori terepszinttől csekély mélységre, a szűztalajt el nem érően beásott ágasokkal. Ebben az esetben tehát a belső cölöp csak kiegészítő/járulékos funkciót töltött be, hiszen az oromgerendát alapvetően nem ez vette fel. A másikonban /B változat/, amely az objektum hosszúkás alakjára való tekintettel tán kevesebb súllyal esik a latba, ez a fő tartóelem. A tető négyszekű, sátorformájú lehetett. A bemutatott agyagtapasztás/patics - amennyiben egyáltalán házzal hozható összefüggésbe - az első változatnál a rövid oldalak falazatára utal /4. kép 1-3./.

A tárgyi emlékeanyag és értékelése

Megjegyzés. A leletek leírásánál alkalmazott rövidítések az alábbiak: Á - átmérő, HÁ - hasátmérő, M - magasság és méret, SZÁ - szájméter, TÁ - talpátmérő, V - vastagság.

1. Jól iszapolt anyagból fazekaskorongon kialakított, sötét szürkésbarna színű tál töredéke. A perem kifelé és lefelé hajló, lekerekített. A nyakrész ívelődő, a váll/has élesebb törésű - aze dény öble valószínűleg félgömb, ill. gömbsüveg /a német szakirodalomban kalottenförmig az ezt jelölő kifejezés/ alakú volt. A külső felületen, ám a peremnél a belső oldalon is, pregnáns vízszintes polírozásnyomok

látszanak, közvetlenül a szájrész alatt matt sáv fut. A cserép falának színe jóval világosabb a felszínnél. Itt hármastagolódás figyelhető meg: középen keskeny sötét barnásszürke réteg húzódik. Az edény igen jó égetésű, mintegy csengő hangú, amelyből két, össze nem illő darab maradt ránk. M: 9,3-5,2 cm és 6,1-5,3 cm. V: 1,2 cm /a peremnél/ és 0,6 cm. A tálé rekonstruálható SZÁ: kb. 25 cm.

/5. kép 1./

2. Gondosan iszapolt, természetes kvarcos-csillámos tartalmú nyersanyagból gyorskorongolt, közép szürkésbarna színű tál töredéke, kiváló égetéssel. A perem valamelyest kihajló, kissé duzzadt. A legnagyobb kiszélesedésnél az edény kettős csonka kúp alakú volt. Kívül vízszintes fényezés nyomait lehet megfigyelni. A belső oldal fakó, jól kivehetőek a korongolás finom barázdái. A fal belseje színében csak kevéssé tér el a felszíntől. M: 9,5-4 cm. V: 0,9 cm /a peremnél/ és 0,5 cm. A tál helyreállítható SZÁ: úgy 22 cm. /5. kép 2./

3. Jól ülepített, kövér, kvarcos-csillámos tartalmú agyagból lábbal hajtott korongszerkezeten fölhúzott, közép barnásszürke árnyalatú, föltehetően csupor/bögre darabja. A szájrész enyhén tölcéses kiképzésű, maga a perem vastag, fölül majd' egyenesre vágott. Alatta a nyakrészen átfúrás van, amely vízszintes, 0,4-0,5 cm átmérőjű, szabályos kör alakú. A felület kívül és belül vízszintesen polírozott, utóbbi részen tompa fényű csík is megfigyelhető. Az edény kiégetésénél a falon eltérő árnyalatú rétegek keletkeztek, így középen széles szürke sáv, kívül és belül pedig keskeny világos barna réteg, s ettől megint eltérő a felszín színe. Az alkalmatosságból két összeillő töredék maradt meg. M: 9,4-3,5 cm. V: 1,2 cm /a peremnél/ és 0,7 cm. A készítmény rekonstruálható SZÁ: kb. 17 cm. /5. kép 3./

4. Finom agyagból gyorskorongolt, jó égetésű, közép barnásszürke árnyalatú, az előzőhöz hasonló csupor töredéke. A szájrész kifelé ívelődő, a perem duzzadt s lekerekített. A nyakrész kónikus, a vállnál kifelé megtörő és sekély barázdával tagolt. A felszín a szokásos módon polírozott, matt foltokkal; ez a felületkezelés a perem körüli részen belül is észlelhető - alább már a jellegzetes korongolási nyomok vannak. A perem alatt a nyakon megkezdett, de be nem fejezett kerek átfúrás helyezkedik el, átmérője 0,3-0,4 cm. A törés hármastagolódású: középen széles, szürke réteg van, kétoldalt keskeny világosabb barnás csík, ennél némileg sötétebb a felület. A lelet két darabból összeragasztott. M: 9,1-5,6 cm. V: 1,2 cm /a peremnél/ és 0,8-0,4 cm. Az edény rekonstruálható SZÁ: kb. 17 cm. /5. kép 4./

5. Jól iszapolt agyagból gyorskorongolt, világosbarna színű tál része, gondos égetéssel. A száj tölcéses, hosszan-fokozatosan megvastagodó és lekerekedő. A nyak/váll és a has találkozási enyhén profilált, ívelt törésű. Az egész külső felület vízszintes fényezésű, belül simított és fakó sávok váltakoznak. Ugyanitt a váll magasságában és az alatt vízszintesen helyezték el a fazekas, besimított hullámvonalat és párhuzamos vízszintes vonalakat. A perem törésfelületén középen szürke réteg található. Az edényből két össze nem illő darab maradt ránk. M: 7,8-5,5 cm és 7,7-4,4 cm. V: 1 cm /a peremnél/ és 0,3 cm /az öbölnél/. A fazekasmunka eredeti SZÁ: úgy 26 cm. A rekonstrukciós összeállításban kétféle, egyenes és ívelt oldalú változatban szerepel. /5. kép 5./

6. Gondosan ülepített, tiszta agyagból gyorsforgású korongtányéron kialakított, közép barnásszürke színű, tálnál öblösebb alkalmatosság, csupor/csésze darabja.

Az edényből a középső rész maradt meg. A nyakrész kissé fvelődő, a váll és a has lekerekített törésű kettős csonka kúp alakú, az öböl félgömbös lehetett. A nyak és a váll találkozásánál vízszintes horony fut körbe. A felület a hagyományos módon polírozott, az alsó részen kopott. A törés hármastagolódást mutat: középen sötétszürke sáv húzódik, kétoldalt világosabb barna réteg van - más a felület színe. M: 9,4-5,9 cm. V: 0,6-0,3 cm. A fazekaskészítmény helyreállítható HÁ: hozzávetőleg 19 cm. /5. kép 6./

7. Kövér, természetes kvarcos/csillámos tartalmú agyagból korongon készített, közép szürkésbarna színű edény, valószínűleg tál vagy csupor töredéke, alsó része. Az oldal és az alj széles tompaszögben fut össze. A fenékrészen omfalosz található - az alj befelé türemkedő. A külső felszín polírozott, belül koromtól foltos. M: 10,8-6,3 cm. V: 0,9-0,5 cm. Az edény rekonstruálható TÁ: úgy 8 cm. Az omfalosz Á: kb. 3 cm. /5. kép 7./

8. Jól iszapolt nyersanyagból korongolt, kívül középszürke színű, belül barna, nagyméretű tároló alkalmatosság, hordószerű hombár töredéke, oldalrész. Fölül, a vállon erőteljes borda húzódik. Markánsak a korongolás, ill. a felületkezelés vízszintes nyomai. A belső oldal sávokban függőlegesen és vízszintesen eldolgozott. Kívül koromfolt figyelhető meg. Három darabból lett összeállítva. M: 21,5-14 cm. V: 0,9-0,8 cm. Az agyagveder rekonstruálható HÁ: 40-45 cm. A rajzon technikai okokból torzíva szerepel. Fölvetődik római kori datálása, mivel helye pontosan nem ismert - esetleg a ház fölötti rétegből való /6. kép 1./

9. Jól iszapolt, de néhány nagyobb kavicssal kevert/keveredett agyagból korongolt, sötétes szürkésbarna színű utenzília darabja, vállrésze. Középen borda fut körül. Felszíne lepattogzott, ami agyagbevonatra /slip/ is utalhat egyben; belül kormos. M: 6,1-5,5 cm. V: 0,9-0,7 cm. A fazekastermék formája/típusa nem rekonstruálható. /6. kép 2./

10. Gondosan ülepített, természetes kvarcos tartalmú nyersanyagból gyorsan forgó korongon fölhúzott, sötétes barnásszürke árnyalatú edény, valószínűleg tál töredéke, öbölrésze. A külső felszín polírozás nyomait viseli. A belső oldalra besimított hullámvonalat, e fölé és ez alá vízszintes-párhuzamos vonalakat vitt fel a gölöncsér. M: 7,5-6,5 cm. V: 0,9-0,8 cm. Az edény pontosan nem rekonstruálható. /6. kép 3./

11. Jól iszapolt agyagból korongolt, sötét árnyalatú szürkésbarna színű fazekastermék peremtöredéke. Kifelé megvastagodó, mintegy D alakú. A felület kívül és belül vízszintesen polírozott, s kopásnyomok is észlelhetők. M: 3,8-2,5 cm. V: 1 cm /a peremnél/ és 0,5 cm. A kis méret miatt a hajdani edény formájára nem következtethetünk. /6. kép 4./

12. Kavicssal/homokkal dúsan soványított nyersanyagból korongtányéron fölhúzott, közép szürkésbarna színű fazék nagyobb darabja, száj- és oldaltöredéke. Az egykor gömbös testű edény felső része befelé fvelődő, a kissé szögletes perem alatt mélyedés fut körül. A külső felületen a korongolás közben elcsúszott kavicszemcsék karcolatai figyelhetők meg, belül mintha utólagosan el lenne dolgozva. Az agyagtermék kiégetésénél a fal hármastagozódásává vált: középen széles, sötétszürke sáv, kétoldalt igen keskeny világosbarna réteg található, míg kissé vastagabb a külső felszíni réteg. Az edényből két összepasszítható darab maradt meg. M: 11,3-6 cm. V: 1,2-1,1 cm /a peremnél/ és 0,7 cm. Az alkalmatosság

rekonstruálható SZÁ: kb. 15 cm, esetleg 20 cm. A rajzon az előző értéknek megfelelően látható. /6. kép 5./

13. Homok- és kavicszemcsékkel dúsan kevert agyagból korongolt, közép barnásszürke színű edény, fazék vagy csupor száj- és oldaldarabja. A felső rész befelé hajló, a perem kifelé megvastagodó, és tompa élben záródó. M: 7,5-4,9 cm. V: 0,9 cm /a peremnél/ és 0,5-0,4 cm. Az edény SZÁ pontosan nem rekonstruálható. /6. kép 6./

14. Apró szemcsés kavicssal dúsan soványított nyersanyagból korongon kialakított, kívül közepes árnyalatú szürkésbarna, belül világosbarna színű agyagú, az előzőhöz hasonló edény töredéke, perem-, nyak- és vállrésze. A száj összeszűkülő, a perem duzzadt, lekerekített. M: 3,8-3,5 cm. V: 1,1 cm /a peremnél/ és 0,5 cm. /6. kép 7./

15. Durvább agyagból szabadkézzel formált, világosbarna színű, kisméretű edény fenék- és oldaltöredéke. A fal kissé befelé áll és elvékonyodik. Számolhatunk azzal, hogy nem töredékről, hanem teljes edényről, tálkáról van szó. M: 5,3-5 cm. V: 1 cm /az alj és az oldal találkozásánál/ és 0,6 cm /a fenékrésznél/. Az alkalmatosság helyreállítható TÁ: 6,5-7 cm. M: 2 cm. Külön rekonstrukciós rajz nem készült róla. /6. kép 8./

16. Kavicssal/homokkal bőségesen kevert agyagból korongolt, közepes árnyalatú barnásszürke színű utenzília, föltehetően fazék darabja, alj- és oldalrésze. Meredek falú, az aljrész valamelyest profilált. A törésfelület kettős tagozódású: belül szürkésbarna, kívül élénkebb barnászörös árnyalatú réteg van. M: 5,5-5,5 cm. V: 1,8 cm /az alj és az oldal szögletében/ és 1,4-0,9 cm. A kerámia rekonstruálható TÁ: úgy 12 cm. /6. kép 9./

17. Homokkal/kavicssal soványított nyersanyagból korongtányéron kialakított, középszürke, fémes hatást keltő edény, dolium/pithos töredéke, peremrésze. Ferden befelé áll, vaskos, mintegy D alakú. A felület kívül vízszintesen polírozott, belül matt. M: 10-5 cm. V: 2,2 cm /a peremnél/ és 1,2 cm. A hombár rekonstruálható SZÁ: 25-30 cm. Torzított-összenyomott formában került táblára. /7. kép 1./

18. Szemcsés agyagból fazekaskorongon kialakított, kívül világos szürkésbarna, belül sötétebb szürkés árnyalatú fazék, situla oldaltöredéke. A felületen függőlegesen futó, erőteljes seprős díszítés látható, a belső oldalon pedig - ugyancsak függőlegesen - eldolgozás halvány nyoma figyelhető meg. M: 8,4-7,3 cm. V: 1,3-0,9 cm. /7. kép 2./

19. Edénytöredék. M: 4,5-3,7 cm. Az előző fazekaskészítmény része lehetett, vastagsága is annak megfelelő. /7. kép 3./

20. Grafittal és apró kavicssal kevert agyagból korongolt, sötétszürke színű edény, fazék oldaldarabja. A felszín függőlegesen, sekélyen - kopottan - befésülés /Kammstrich/ borítja. M: 5,2-4 cm. V: 0,5 cm. /7. kép 4./

21. Kavicssal/homokkal dúsan soványított nyersanyagból korongolt, világosabb árnyalatú barnásszürke színű fazék töredéke, nyak- és vállrésze. Rajta nem túl erőteljes függőleges seprős felületkezelést találunk. A törésfelületen középen mintha sötétebb réteg futna. M: 5,7-3 cm. V: 0,7 cm. A közelebbi forma nem állítható helyre. /7. kép 5./

22. Szemcsés agyagból korongtányéron fölhúzott, sötétszürke színű, situla formájú fazék oldaltöredéke. A vállon vízszintes simított csík fut körbe, alatta

függőleges seprőzött díszítés vehető ki. M: 7-3 cm. V: 0,7-0,6 cm. Az edény a vállnál úgy 20 cm átmérőjű lehetett. /7. kép 6./

23. Apró kavicsos soványítású agyagból korongolt, kívül sötétebb, belül világosabb árnyalatú szürkésbarna színű edény, fazék alja és oldala. A két edényrész találkozása lekerekedő, a fal kissé ívelődő. Ezen függőleges fésült felületi megmunkálás igen halvány nyoma látszik. A törésen egy középső sötétes árnyalatú réteg vehető észre. M: 4,6-3 cm. V: 1,2 cm /az edényrészek csatlakozásánál/ és 0,8 cm. /7. kép 7./

24. Pelyvás-törek agyagból készített nehezek /szövőszéknehezék, esetleg tűzikutya/, amely foltosan világos barnáspirosra, helyenként szürkére égett ki. Az eredeti tárgynak hozzávetőleg alsó harmada vagy fele maradt ránk. Szabálytalan négyzetes keresztmetszetű, homorú aljrészsel, tompa sarkokkal és éllel. Csonka gúla alakú lehetett, középen, ill. a felső harmadban vízszintes átlukasztással. Alapjának M: 10-10 cm. M: 7,3 cm. Hajdan úgy 15 cm /max. 20 cm/ nagyságú volt. /7. kép 8./

25. Laposabb kődarab. Egyik oldala sima. Funkciója kérdéses, esetleg őrlőkő vagy malomkő volt - ám a szokásostól eltérő, kemény, tömör kőzetvolta ezt nemigen támasztja alá. M: 11,8-6,5 cm. M: 3,2 cm. /7. kép 9./

26. Patics darab. Pelyvás-törek keverésű agyag tapasztástöredék. Egyik oldala lapos, kiemelkedő résszel. Itt keskeny sávban világos barnáspirosra égett ki, máshol barnás árnyalatú. M: 6,5-4-2,5 cm. /4. kép 2./

A kerámia közül kiemelésre érdemes még egy töredék. Jól iszapolt agyagból korongolt, kívül-belül azonos, közepes árnyalatú barnás színű, polírozott oldal-töredék, tál darabja. Az edény öble kónikus, enyhén ívelt, a legnagyobb kiszélesedés élesebb törésű volt /M: 5,2-4,8 cm. V: 0,6-0,2 cm. Mérete közelebbről nem rekonstruálható/. A ház tárgyi emlékegyében még négy darab kisebb követ, három darab kisebb paticst, valamint kevés, apróbb állatcsontot találunk.

Az edények sorában az anyagot - az agyag minőségét, finomabb vagy durvább összetételét, a kialakításnál alkalmazott technikát, úgymint a korongolást és a szabadkézzel formálást, részben a kiégetést is, ezzel összefüggésben a színárnyalatot -, továbbá a formát alapul véve lényegében három nagyobb csoportot különíthetünk el. Az első két kategória /finom és szemcsés korongolt fazekasárú/ néhány darabját analógiák nyomán rekonstruáltuk /8. kép 1-8/. A kvalitásos asztali, tálaló edények között laposabb és zömökebb formákat/típusokat, tálakat és csuprokat lelünk. A tálak ún. S profilú, ívelt öblű, 8-12 cm magas, 22-26 cm szájátmérőjű, és átlag 8 cm talpátmérőjű készítmények voltak. Általános a polírozás - két edénynél a gölöncsér belül simított hullám- és vízszintes vonalakat vitt föl. Megfigyelhető a horizontális, egyetlen vonalból álló barázdálás is. Külön kell itt utalnunk arra a tálra, amelyet alternatív módon állítottunk helyre. Ez időrendi szempontból érdekes; amennyiben öble ívelődő volt, úgy a La Tene kor középső, ha kónikus, akkor annak késői időszakára jellemző forma. A csuprok, illetve a csészek a tálaknál zömökebb, alacsonyabb súlypontú agyagtermékek voltak, 8-12 cm-es magassággal, 17 cm körüli szájátmérővel, és azokhoz hasonló talpátmérővel. Fölfüggesztésükre vallanak a perem alatti átlukasztások. A technológiai szempontból idetartozó hombárt csak feltételesen említjük, minthogy szarmata is lehet. A szemcsés kerámiában fazekak, csuprok és tárolók, doliomok/pithosok fordulnak elő. Rekonstruálható egy körülbelül 20 cm magas, 15

cm /esetleg 20 cm/ szájátmérőjű, és úgy 10 cm talpátmérőjű, gömbös testű edény. A kisebb csészék hasonló formájú, úgy 12 cm magas, közel ugyanily szájátmérőjű, és hozzávetőleg 8 cm talpátmérőjű asztali edények voltak/lehettek. Az ún. situla formájú, széles szájú, fésűs-reprős díszítésű/felületkezelésű, csupán egyetlen esetben grafitos alkalmatosságoknál 15-20 cm-es magassággal és szájátmérővel, s olyan 8 cm-es talpátmérővel számolhatunk. Mellesleg jegyezzük meg, hogy a grafitos konyhai edények melegítésre/fűzésre igen alkalmas termékek voltak. Egyetlen hombár/dolium, nagyméretű agyaghordó került csak elő - ezek egyébként 50 cm vagy gyakran még ennél is magasabb, víz, bor stb. elhelyezésére szolgáló alkalmatosságok voltak a kelta háztartásokban. Az igen kevés, majdhogyan elhanyagolható durva, szabad kézzel formált kerámia különlegesebb darabja egy tálka /?/. Az emlékanyagban előforduló egyéb leletekre /nehezék, őrlőkö-malomkö/ jelen esetben részletesen nem térünk ki. A házból napfényre került tárgyak megoszlásáról táblázatot állítottunk össze /9. kép/.

Az Aszóparton föltárt kelta konyhó kerámiája legtágabban a késő-vaskor közepeire és végére, a La Tene II-III - Tischler, 1885 - illetve a La Tene C-D - Reinecke, 1902 - időszakra, az időszámításunk előtti három évszázadra utal. Ez természetesen egy meglehetősen tág intervallum. Úgy gondoljuk, döntően-súlypontosítottan a közép La Tene világ második fele, a pontosított kronológia szerinti C2 kor, abszolút értelemben az i.e. II. század jön számításba, nem zárva ki ezzel a III. század második felét és az I. század első felét sem.

Irodalmi tájékoztató

A bevezetőben említett peremvidéki és alföldi kelta településekre/házakra ld. Benadik /1965/, Kotigorosko /1989/, Zirra /1971/ és /1980/, Glodariu /1983/, Todorovic /1974/, Jovanovic-Jovanovic /1988/, Goldman /1971/, Dinnyés /1985/, Laszlovszky-Kriveczky-Cseh /1985/, Kriveczky-Cseh /1986-1987/, Horváth-Tóth-Székely /1988/. A Közép-Tisza-vidékre még - Szolnok-Zagyvart kapcsán - Cseh /1986/, ehhez kiegészítésként egy további lelőhelyre /Tiszaföldvár-Téglagyár/ Vaday /1986/.

A /zömmel/ dunántúli késő-vaskori lakóházakra összefoglalóan Horváth /1978/. Párhuzamok az egyetlen középső oszlophelyes konyhóalapra: a legközelebbi térben-időben Tiszafüred-Morotvart, ld. Laszlovszky-Kriveczky-Cseh /1985/, valamint Gomolava a Szerémségben, ehhez Jovanovic-Jovanovic /1988/. Csehországban Bolesiny /Saldova, 1984/, esetleg még Lovosice /Hrala, 1978/. Ez a belső cölöp a téglalap formájú objektumoknál gyakran az ágasokat egészítette ki, pl. szintén Csehországban Vikletice /Drda, 1974/, Radovesice /Waldhauser, 1977/, Morvaországban Strachotin /Cizmar, 1987/. A kelta településmódra ld. Waldhauser-Holodnak /1984/. La Tene házrekonstrukciók: Acsa /Patay, 1959/, Lébény /Pusztai, 1967/ és Nagykanizsa /Horváth, 1978/.

A tárgyi emlékanyagnál a standard tálakra ld. Hunyadi /1942, 1944 és 1957/, Bónis /1969/, Jovanovic-Jovanovic /1988/; a csupokra-csészékre Hunyadi /1942, 1944 és 1957/; a szemcsés fazekakra és csupokra Hunyadi /1942, 1944 és 1957/, Bónis /1969/, valamint Jovanovic-Jovanovic /1988/; a hombárokhoz-doliumokhoz Hunyadi /1942, 1944 és 1957/, Bónis /1969/; a részben grafitos fazekakra/situlákra ld. Hunyadi Ilona korpuszköteteit, valamint Bónis É. /1969/

és K. Horedt /1979/ munkáit. A közép La Tene telepkerámiára még Windl /1972/, Zirra /1980/, Eizmar /1987/. Az - egyébként késői - fazekasáruk frappáns csoportosítása technológiai vonatkozásokkal Jovanovic-Jovanovic /1988/. A csonka gúla alakú agyag szövőszék-nehezékekre/tűzikutyákra ld. többek között Bónis /1969/, Budinsky /1972/ és Windl /1972/; az esetükben problematikus őrlőkövekre-malomkövekre Bónis /1969/ és Jovanovic-Jovanovic /1988/, s Kotigorosko /1989/; a háztapasztásra/paticsra Bónis /1969/ és Saldova /1984/.

- Benadik, Blazej: Die spatlatenezeitliche Siedlung von Zemplin in der Ostslowakei. Germania, 43. /1965/ 1. 63-91. o.

- Bónis, Éva, B.: Die spatkeltische Siedlung Gellérthegy-Tabán in Budapest. Archaeologia Hungarica, XLVII. Budapest, 1969.

- Budinsky, Peter: Vyzkum v severnej casti Hostomickej teheini v r. 1968. Die Ausgrabungen im nördlichen Teile der Hostomicer Ziegelei im J. 1968. Archeologicke rozhledy, XXIV. /1972/ 6. 615-628. o.

- Cizmar, Milos: Latenske sídliste ze Strachotína, okr. Breclav. Eine latenezeitliche Siedlung aus Strachotín, Bez. Breclac. Památky Archeologické, LXXVI-II. /1987/ 1. 205-229. o.

- Cseh János: Kelta települések Szolnok határában. /Szolnok, 1987. Kézirat az Élet és Tudomány számára/.

- Dinnyés István: A táj, a természet hasznosítása a régészeti leletek alapján. Tápíó mente néprajza. Szerk. Ikvai Nándor. Studia Comitatus, 15. /1985/ 11-66. o.

- Drda, Petr: Príspevek k datování latenských sídlistních objektu s mladšími keramickými příměsí. Eine Beitrag zur Datierung latenezeitliches Siedlungsobjekte mit jüngeren Keramikeinstreuungen. Archeologicke rozhledy, XXVI. /1974/ 6. 603-613. o.

- Glodariu, Ioan: Arhitectura dacilor - Civila si militara - /sec. II. i.e.n.-I. e.n./ Die Architektur der Daker - Zivil- und Militarbauten - /2. Jh. v.u.Z.-1. Jh. u.z./ Cluj-Napoca, 1983.

- Goldman György: Késő La Tene-kori település Csongrád határában. Eine spatlatenezeitliche Siedlung in der Stadtumgebung Csongrád. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1971. /1974/ 2. 53-61. o.

- Horedt, Kurt: Moresti. Grabungen in einer vor- und frühgeschichtlichen Siedlung in Siebenbürgen. Bukarest, 1979. 35-52. o.

- Horváth A.-H. Tóth E.-V. Székely Gy.: Elődeink a Duna-Tisza közén. A Kiskunság és környéke története a régészeti leletek tükrében. Kecskemét, 1988. 28-29. o.

- Horváth László: Késő-vaskori lakóház Nagykanizsán. Wohnhaus aus der Spat-Eisenzeit in Nagykanizsa. Zalai Gyűjtemény, 8. /1978/ 11-22. o.

- Hrala, Jiri: Prosmky u Lovosic. Vyzkum polykulturního naleziste pred Ceskou branu /2. cast/. Prosmky bei Lovosice. Ausgrabung auf dem mehrkulturellen Fundplatz vor der Porta bohemica /2. Teil/. Archeologicke rozhledy, XXX. /1978/ 2. 150-164. o.

- Hunyadi Ilona: Kelták a Kárpát-medencében. Die Kelten im Karpatenbecken. Dissertationes Pannonicae, Ser. II. No. 18. Táblakötet. Tafelband. Budapest, 1942.

Szövegkötet. Textband. Budapest, 1944. Leletanyag. Fundmaterial. Régészeti Füzetek, 2. Budapest, 1957.

- Jovanovic, Borislav-Jovanovic, Marija: Gomolava. Naseelje mladeg gvozdenog doba. Late La Tene settlement at Gomolava. Gomolava 2. Novi Sad-Beograd, 1988.

- Kotigorosko, Vjacseszlav Grigorevics: Gorodiscsa ruezsa nasej eri v Verhnem Potiszje. The hill-forts of the turn of the new era in the upper Tisza region. Slovenska Archeologia, XXXVII. /1989/ 1. 21-67. o.

- Kriveczky Béla-Cseh János: Tiszafüred-Morotvapart. A késő-vaskori település. /Szolnok, 1986-1987. Kézirat a Tiszafüred-monográfia számára/.

- Laszlovszky József-Kriveczky Béla-Cseh János: Településnyomok és temetkezések az őskortól a későközépkorig a tiszafüredi Morotvaparton. Múzeumi Levelek, 47-48. /1985/ 4-8. o.

- Patay Pál: Késő-vaskori ház Acsán. Une maison du deuxieme du fer a Acsa. Folia Archaeologica, XI. /1959/ 39-45. o.

- Pusztai Rezső: Késő-vaskori házak Lébényben. Spateisenzeitliche Hauser in Lébény. Arrabona, 9. /1967/ 5-11. o.

- Saldova, Vera: Casne latenske sídliste Bolesinach, okr. Klatovy. Eine frühlatenezeitliche Siedlung in Bolesiny /Bez. Klatovy/. Památky Archeologické, LXXV. /1984/ 2. 304-330. o.

- Strabón: Geógraphika /hypomnémata/. Ford. dr. Földy József. Budapest, 1977. 334. o.

- Todorovic, Jovan: Skordisci. Istorija i kultura. Skordisci. History and culture. Monumenta Archaeologica, 2. Novi Sad-Beograd, 1974.

- Vaday Andrea, H.: Ásatások Tiszafüred-téglagyáron. 30 éves a tiszafüredi Tiszazugi Földrajzi Múzeum. A Szolnok Megyei Múzeumok Tudományos Tanácskozásai. Szerk. Tálás László. Szolnok, 1986. o. nélkül /saját számozásban 14. o./.

- Waldhauser, Jiri: Keltske sídliste u Radovesic v severozapadnich Cechach /Prehled vyzkumu a stav hodnoceni/. Die kelteische Siedlung bei Radovesice, Bez. Teplice in Nordwestböhmen /Übersicht der Ausgrabungen und Stadt der Auswertung/. Archeologicke rozhledy, XXIX. /1977/ 2. 144-177. o.

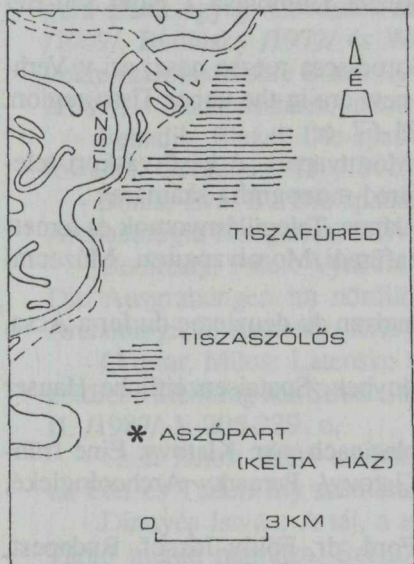
- Waldhauser, Jiri-Holodnak, Petr: Keltské sídliste a pohrebiste u Biliny, o. Teplice. Památky Archeologické, LXXV. /1984/ 1. 181-216. o.

- Windl, Helmut: Eine spatlatenezeitliche Siedlung in Herzogenburg, p. B. St. Pölten, NÖ. Archaeologia Austriaca, 51. /1972/ 58-96. o.

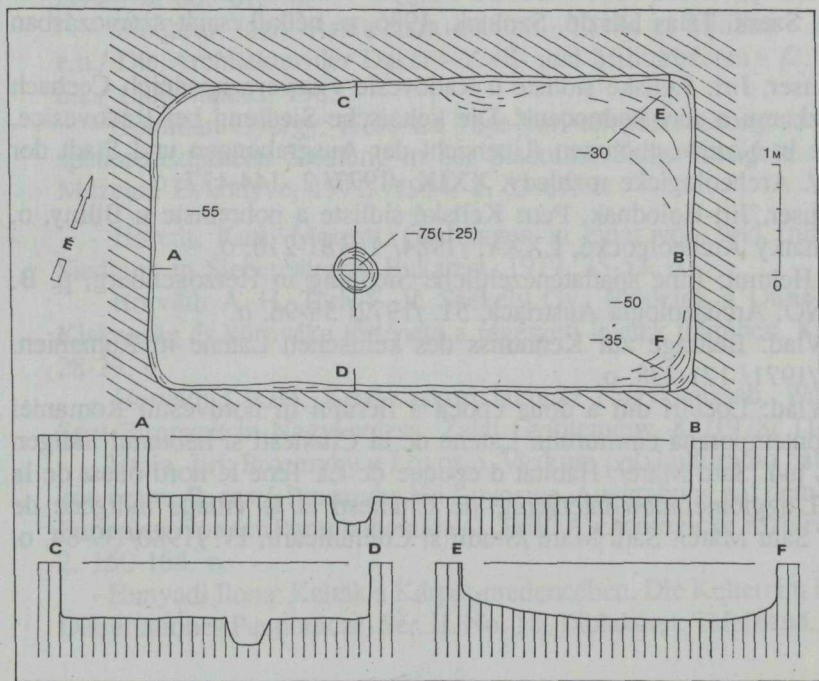
- Zirra, Vlad: Beitrage zur Kenntniss des keltischen Latene in Rumanien. Dacia, XV. /1971/ 171-238. o.

- Zirra, Vlad: Locuiri din a doua epoca a fierului in nordvestul Romaniei /Asezarea contemporana cimiturului Latene de la Ciurmești și habitatul indigen de la Berea, jud. Satu Mare/. Habitat d'epoque de La Tene le nord-ouest de la Roumanie /L'agglomeration lateniene de Ciurmești et le village indigene de Berea, Dép. Satu Mare/. Satu Mare /Studii și Comunicari/, IV. /1980/ 39-84. o.

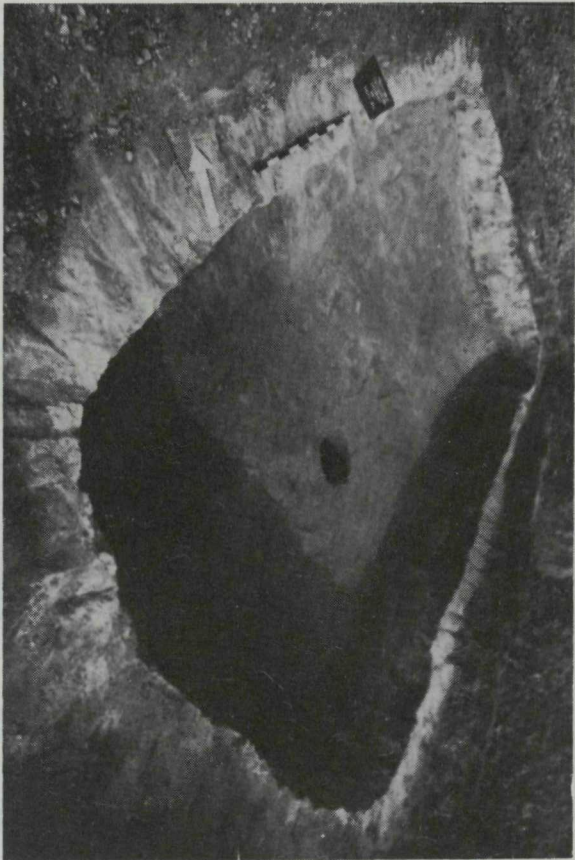
1. kép.

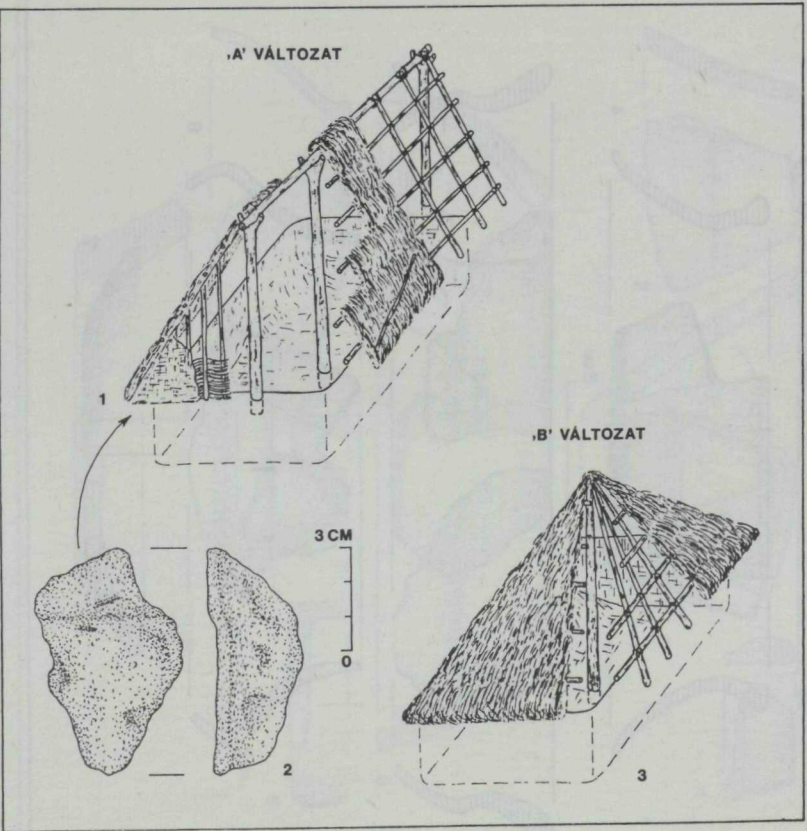
A kelta ház helye
Tiszaszőlős határában.

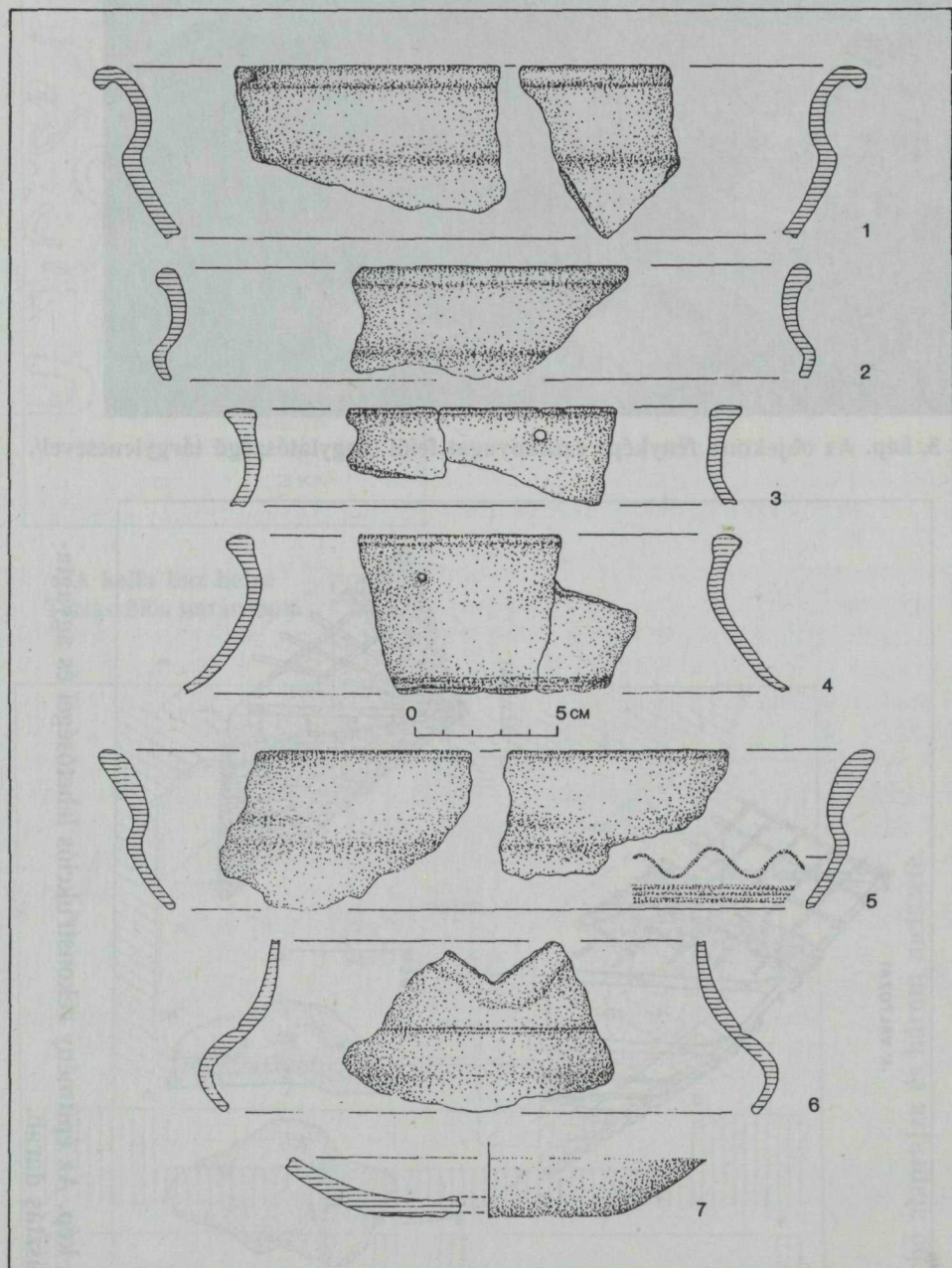
2. kép.
A kunyhó alaprajza és három metszete.

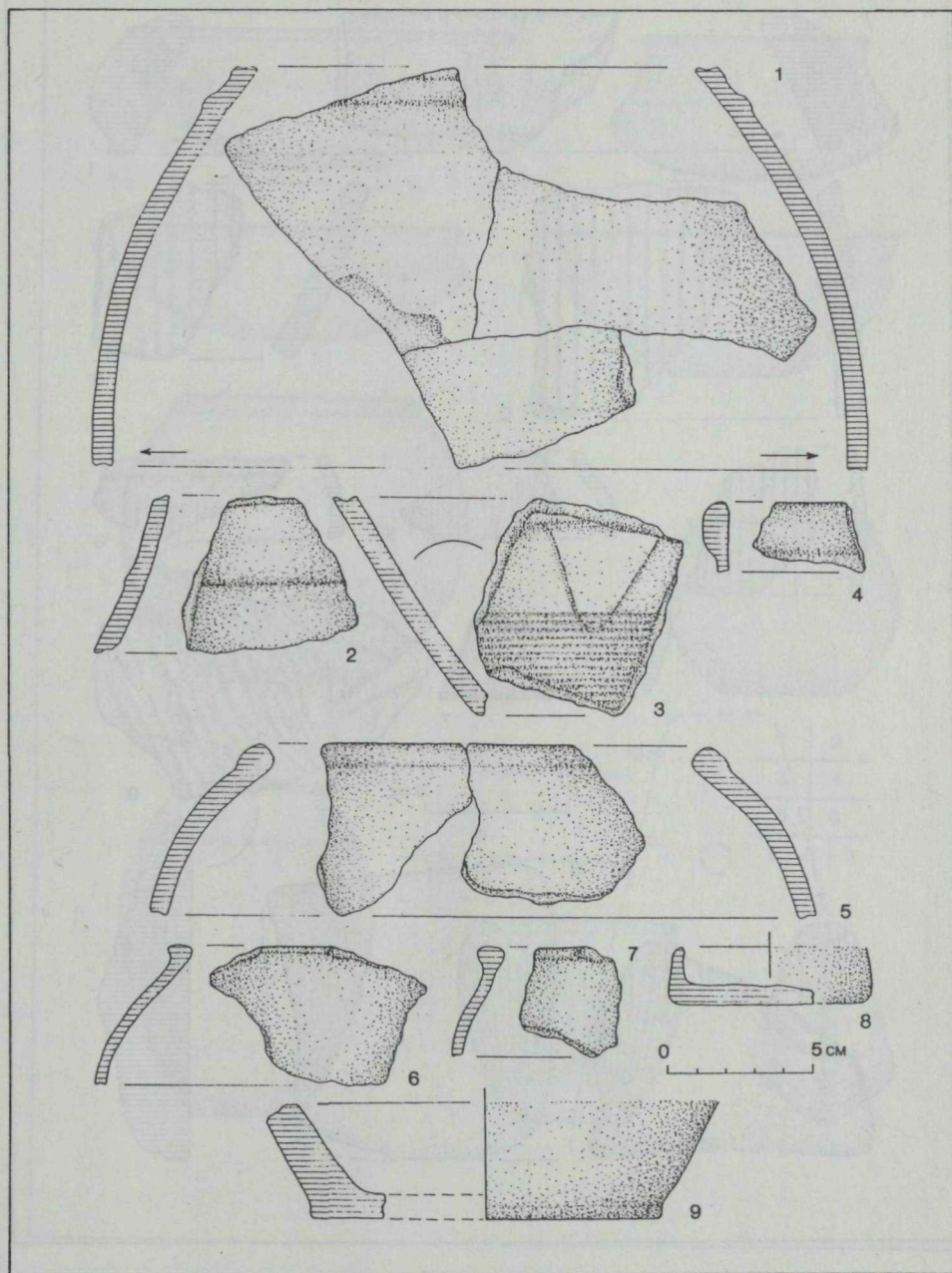
3. kép. Az objektum fényképe északnyugat felől /nagyítószerű tárgylenccsével/.

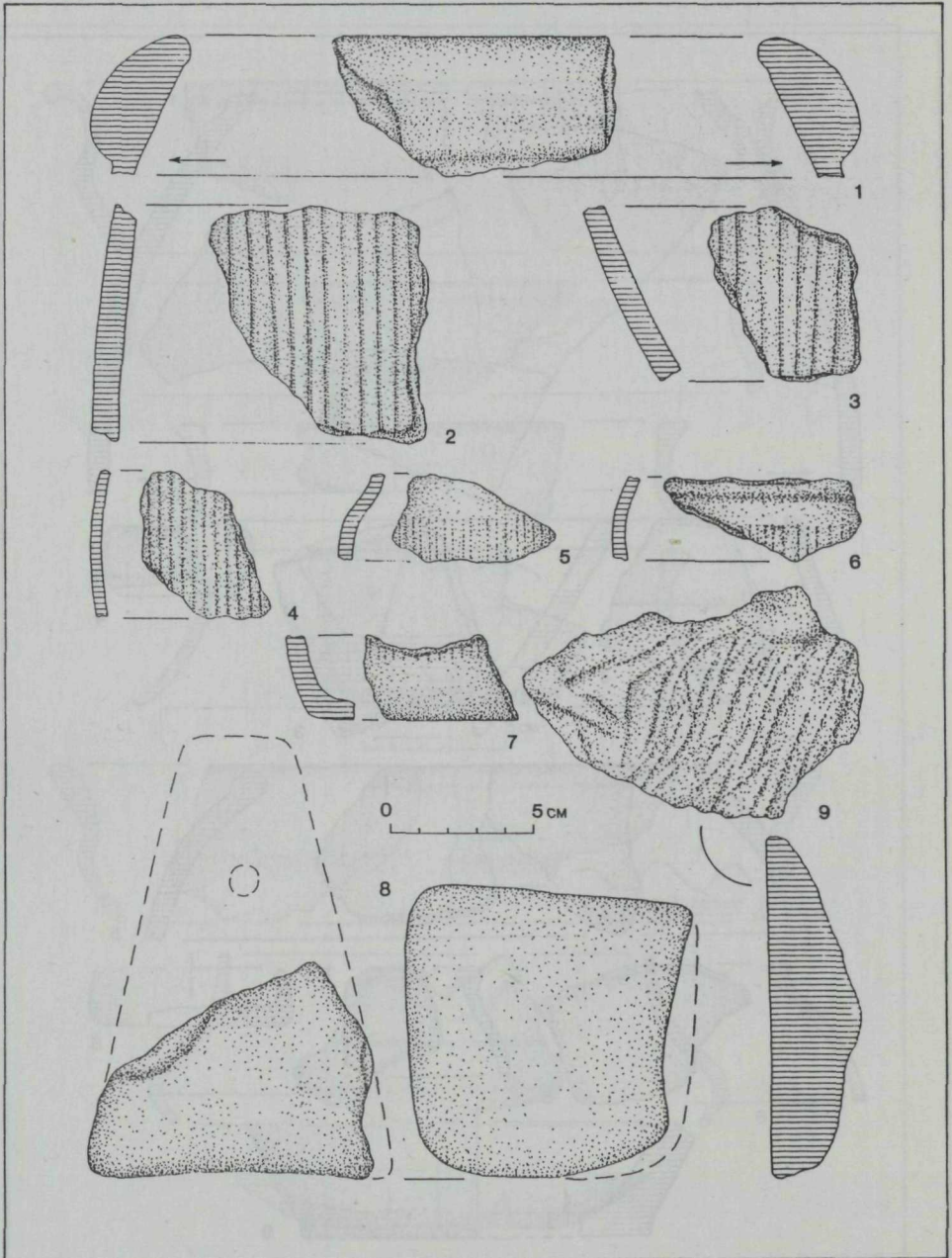
4. kép. Az építmény rekonstrukciós lehetőségei és agyagtapasztás darab.

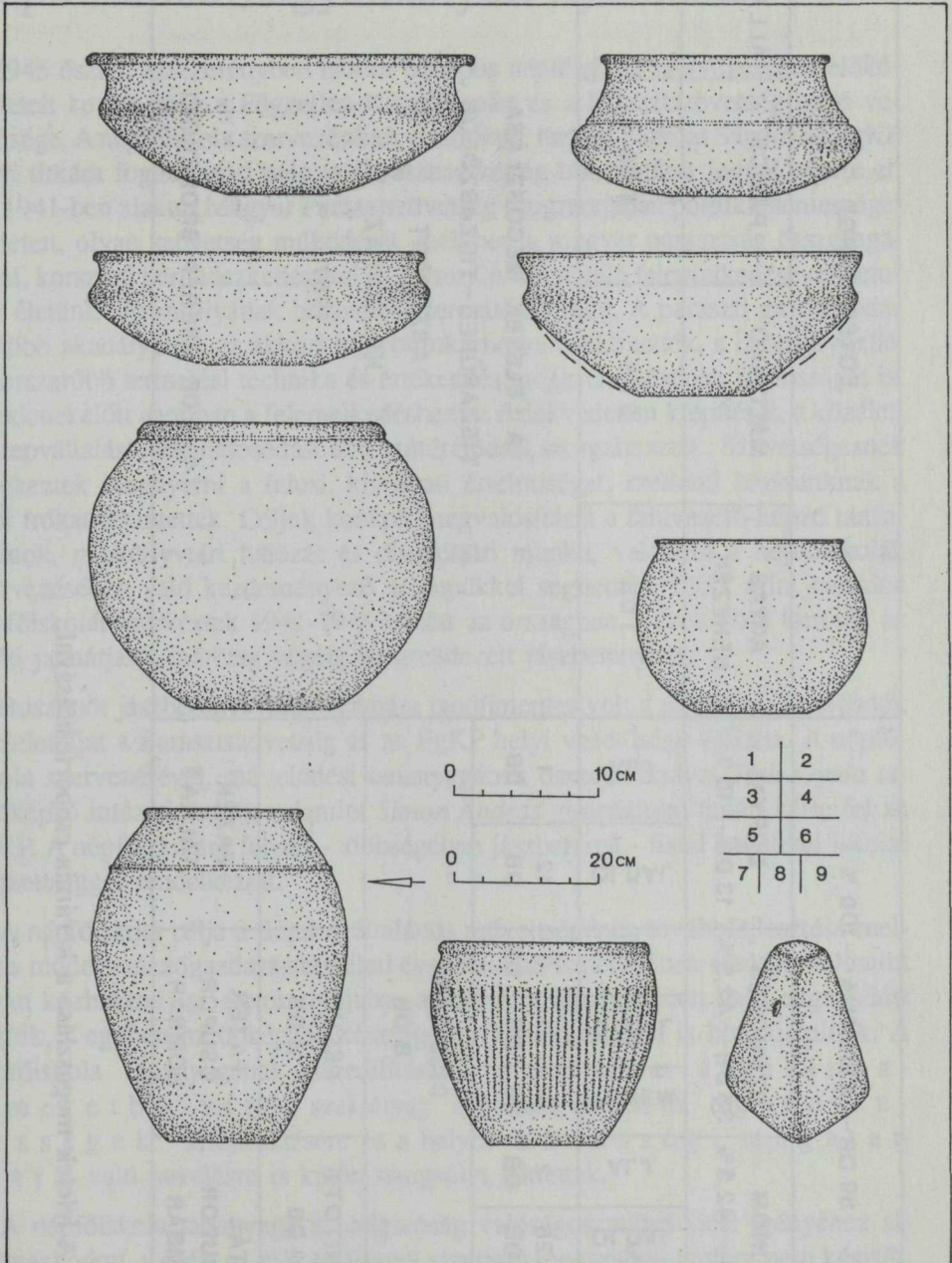
5. kép. Finomkerámia, asztali edények /tálak és csuprok/.

6. kép. Különböző típusú edények /hombár?, tál, fazék, csupor, tálka?/.

7. kép. Tároló és konyhai agyagtermékek /dolium és situlák, továbbá agyagnehezék?, őrlőkő/malomkő?/.

8. kép. Egy kelta paraszti gazdaság használati tárgyai /edények és szövőszéknehezék vagy tűzikutya/ - rekonstrukció.

89 DB — KERÁMIA — 100 %								EGYÉB TÁRGY			
FINOM 38 DB — 42,5 %			SZEMCSÉS 38 DB — 42,5 %			DURVA* 13 DB — 15 %		AGYAG NEHEZÉK	MALOMKÖ ?	PATICS	ÁLLATCSONT
PEREM	OLDAL	ALJ	PEREM	OLDAL	ALJ	OLDAL	ALJ	1 DB	5 DB	4 DB	9 DB
8 DB	28 DB	2 DB	4 DB	31 DB	3 DB	12 DB	1 DB	<p>A LELETEK MEGOSZLÁSA TISZAFÜRED-TISZASZÖLŐS ASZÓPART KELTA HÁZ 1987</p> <p>*4-5 DB CSERÉP BRONZKORI</p>			
DÍSZÍTETT 8 DB											
SÍMÍTOTT 2 DB		FÉSÜLT 6 DB			—						
TÁL CSUPOR HOMBÁR ?		FAZÉK CSUPOR HOMBÁR			FAZÉK TÁLKA ?						

9. kép. A leletek megoszlása a kerámia csoportosításával.